

Розділ IV. ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI: 10.33766/2786-9156.106.1.144-155

УДК: 343.98

*Дишльова А. О., ад'юнкт кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)*

e-mail: butalinka@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9755-439X>

ОСОБА ПРАВОПОРУШНИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ НАБУТТЯМ ПРАВА НА ЗЕМЛЮ ДЕРЖАВНОЇ АБО КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Статтю присвячено особі правопорушника як елементу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності. Наголошено, що різним аспектам дослідження особи правопорушника тією чи іншою мірою приділено увагу в багатьох науках юридичного спрямування, зокрема кримінальному праві, кримінології, психології, соціології та ін. Водночас у криміналістиці, де вивчення особи правопорушника продемонстровано й реалізовано формуванням однойменного елементу, що входить до складу криміналістичної характеристики методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, це набуло окремого значення.

Також звернено увагу на структуру криміналістичної характеристики незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності та її компонент – особу правопорушника, що характеризується багатоаспектністю. Стверджено, що всебічне її вивчення сприятиме формуванню портрету ймовірного правопорушника як невід'ємного компоненту інформаційної моделі розглядуваних кримінальних правопорушень, що має як кримінально-правове (юридичну оцінку відповідних проявів), кримінально-процесуальне (обґрунтуванні й своєчасних рішень), криміналістичне (організації й тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій), так й інше значення.

У висновках статті наголошено, що сукупність ознак, які можуть характеризувати особу, такі: соціальні (соціальне оточення, соціальний статус, кваліфікація у відповідній галузі знань (сфері діяльності), обіймана посада, зв'язки, зокрема й з корумпованими посадовими особами і т. ін.); моральні (система поглядів, інтереси і т. ін.); психологічні (мислення, вольові якості, почуття обережності та ін.), що можуть характеризуватися високими інтелектуально-вольовими показниками, та інші.

Ключові слова: незаконне набуття права на землю, сукупність особистих ознак, властивостей та станів особи правопорушника, криміналістична характеристика, портрет ймовірного правопорушника, кримінальне правопорушення, формування умов вчинення, уповноважена особа.

Постановка проблеми. Організація й проведення розслідування кримінальних правопорушень за фактами незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності спрямована на отримання необхідної й достатньої кількості відомостей про причетних до них осіб та надання їх діям юридичної оцінки.

Варто зазначити, що різним аспектам дослідження особи правопорушника тією чи іншою мірою приділяється увага в багатьох науках юридичного спрямування, зокрема кримінальному праві, кримінології, психології, соціології та ін. Окремого значення це набуло в криміналістиці, де вивчення особи правопорушника продемонстровано й реалізовано формуванням одноіменного елемента, що входить до складу криміналістичної характеристики методик розслідування окремих видів (груп) кримінальних правопорушень. При цьому криміналістична характеристика кримінального правопорушення являє собою інформаційну модель, узагальнене поняття, що містить ознаки, властиві одному виду (або групі схожих) злочинів [1, с. 361]. Розглядувана наукова категорія виступає результатом вивчення й узагальнення матеріалів судово-слідчої практики за кримінальними правопорушеннями відповідного виду (групи) та має як теоретичне, так і практичне значення. Незважаючи на доволі тривалий період із моменту запровадження криміналістичної характеристики, на сучасному етапі її досліджень виникають полярні погляди науковців щодо можливості й доцільності існування та подальших розробок зазначеної категорії як структурного компонента методики розслідування злочинів [2, с. 7].

Водночас, слід наголосити про відстоювання нами позицій тих учених, які, попри існуючі думки щодо криміналістичної характеристики як «фантому», наголошують на доцільності подальших досліджень вказаної наукової категорії та визначають одним з її основних елементів «особу правопорушника». Дослідження такого компонента криміналістичної характеристики є складним процесом визначення й структуризації сукупності ознак, що його наповнюють, цілісність формування якого може виступати вагомим складовою інформаційної моделі методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що розглядуваному компоненту криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень окремих категорій приділялась значна увага з боку науковців, зокрема: В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, М. М. Єфімова, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, Н. С. Карпова, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, М. В. Костицького, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, В. О. Малиррової, О. В. Одерія, І. В. Пирога, В. М. Плетенця, М. А. Погорецького, О. С. Сاینчина, О. В. Сачка, М. В. Салтєвського, М. Я. Сегає, Д. Б. Сергєєвої, О. П. Снігерьова С. М. Стахівського, Р. Л. Степанюка, В. В. Тищенко, Л. Д. Удалової, Ж. В. Удовенко, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила, М. Г. Щербаківського та інших.

Проте, поза увагою вчених залишилась структура криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності й такий її компонент, як особа правопорушника. Наслідками зазначеного стають труднощі з виявлення й розслідування уповноваженими особами кримінальних правопорушень розглядуваної категорії. Покращення ситуації нам вбачається в необхідності комплексного підходу до формування відповідних рекомендацій, де розробка криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності, взагалі й такого її елемента, як особа правопорушника зокрема, має займати вагомe місце.

Формулювання цілей. Метою статті є визначенні сукупності ознак, що тією чи іншою мірою характеризують особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що позиції науковців сходяться у визначенні особи правопорушника як ключового елемента криміналістичної характеристики, водночас питання про ознаки й властивості, що характеризують зазначену особу, залишається не розв'язаним.

Так поняття «особа злочинця», на думку П. С. Матішевського, певним чином охоплює досить широке коло соціально значущих властивостей (ознак), а саме особистих властивостей, певних зв'язків та відносин з іншими людьми, її морального та психологічного світу, індивідуальних особливостей, а також безпосередніх життєвих установок [3, с. 50].

Заслуговує на увагу й думка В. М. Мельнича, який структуру особи злочинця відображає як таку, яка складається з певних елементів, а саме: 1) що містять такі соціально-демографічні ознаки, як соціальне походження й становище, сімейний стан і посада, національна й професійна приналежність, рівень матеріальної забезпеченості; 2) які визначають рівень інтелектуального розвитку, освітньо-культурний рівень, знання, навички, уміння; 3) що охоплюють моральні риси, ціннісні орієнтації, прагнення особистості, її соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, звички; 4) що формують психічні процеси, властивості й стани особи; 5) які втілюють соціальний зміст і вияв таких біофізіологічних ознак, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції тощо [4, с. 101]. Своєю чергою, М. В. Салтєвський зауважує, що криміналістична характеристика особи злочинця повинна давати опис людини як соціально-біологічної системи, властивості й ознаки якої відображуються в матеріальному середовищі і використовуються для розслідування кримінальних правопорушень. До таких властивостей людини вчений відносить фізичні, біологічні й соціальні [5, с. 422].

Виділені науковцями компоненти, що характеризують особу правопорушника, можуть бути об'єднані у відповідну структуру за такими ознаками: - *демографічні* (стать, вік); - *соціальні* (соціальне оточення, соціальний статус, трудові,

сімейно-побутові, висока кваліфікація у відповідній галу знань (сфері діяльності), обіймана посада, зв'язки, зокрема й з корумпованими посадовими особами й т. ін.; - *моральні* (норми й оцінки, система поглядів, інтереси, спрямованість); - *психологічні* (мислення, емоції, пам'ять, вольові якості, увага, темперамент, почуття обережності тощо). Наведена сукупність ознак не є вичерпною, проте може сприяти визначенню змістовного наповнення особи правопорушника як узагалі, так і за відповідними категоріями кримінальних правопорушень, зокрема й розглядуваними нами.

Аналізовані нами позиції науковців демонструють відсутність спільності у визначенні сукупності ознак, які мають наповнювати змістом елемент криміналістичної характеристики «особа правопорушника». Причина зазначеного може полягати у проведенні досліджень різних видів кримінальних правопорушень, кожному з яких тією чи іншою мірою притаманна типова сукупність ознак, характерних особам правопорушників, котрі їх вчиняють.

Так, наприклад, особливості фізичного стану, статури важливі у формуванні ознак особи, зокрема крадія, грабіжника, де комплекція (утодованість, фізична тренуваність) може бути умовою реалізації протиправного задуму щодо проникнення у відповідні приміщення, зламування ґрат, подолання опору потерпілих чи свідків тощо. Ми не виключаємо наявності в характеристичці особи правопорушника за фактами, пов'язаними із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності такої ознаки, як фізичні дані, що ним можуть використовуватись для схиляння чи примусу відповідних учасників до участі чи відмови від повідомлення про факт протиправного діяння в правоохоронні органи тощо. Водночас, маючи відповідну психологічну стійкість, високу самооцінку та самоконтроль, гострий розум, розвинуту уяву та фантазію, вміння зацікавити та прихилити до себе людей [6, с. 42], особи, із більшою ймовірністю, вчинюватимуть протиправні діяння шляхом зловживання довірою чи обманом. Зокрема, як наголошує Н. Алкіна, шахраї можуть впливати на свідомість потенційної жертви таким чином, що остання починає сприймати запропоновані інструкції як власні думки [7, с. 42]. Цим може забезпечуватись отримання очікуваних від протиправного діяння результатів. Таким чином, у розглядуваних кримінальних правопорушеннях першочергового (основного) значення набувають такі ознаки особи правопорушника, як: рівень знань, досвіду (життєвого, професійного, злочинного), вид діяльності, розумові здібності, інтелект, вольові якості та ін., що знаходитимуть свого втілення у відповідному способі протиправного задуму.

Варто зазначити, що КК України не містить статті, яка передбачала б відповідальність за незаконне набуття юридичного права на землю державної або комунальної власності [8]. Водночас, судово-слідча практика визначає, що вказані факти реалізуються шляхом вчинення протиправних діянь, передбачених статтями КК України, зокрема: ст. 190 «Шахрайство»; ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»; ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»; ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток,

штампів»; ст. 366 «Службове підроблення». Наведене демонструє, що реалізація злочинного задуму з незаконного набуття юридичного права на землю державної або комунальної власності характеризується сукупністю протиправних діянь, визначених диспозиціями відповідних статей КК України. Це підтверджується й відповідними фактами. Так, за даними слідства, у серпні 2019 року підозрюваний за підтримки директора ДП «Дашівське досвідне лісомисливське господарство» організував незаконну передачу в користування 3,4 га землі в межах лісництва на території Іллінецької територіальної громади. Організована схема полягала в можливості довгострокового користування ділянкою без сплати передбачених законодавством платежів та зміні її цільового призначення для подальшої забудови. Унаслідок протиправних дій, державному лісопідприємству завдано збитків на 1,8 мільйонів гривень [9].

Заслуговує на увагу й те, що, з метою продовження подібних до наведеного вище прикладу протиправних діянь, зазначена особа здійснила факт пропозиції неправомірної вигоди в сумі 25 000 доларів США начальнику ОВА за очолення новоствореного Центрально-Західного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства (м. Вінниця) [9]. Таким чином, вагомим значенням в характеристиці розглядуваної особи може набувати те, що деякі заходи правопорушниками спрямовуються на особисте обіймання посад, наділених владно-розпорядчими повноваженнями, які в подальшому використовуються для їх використання в незаконному набутті права на землю державної або комунальної власності. Наведені приклади демонструють, що правопорушники під час вчинення протиправних діянь розглядуваної категорії можуть використовувати як власні, так і владні повноваження інших посадових осіб.

Отже, зазначені суб'єкти, яких держава для виконання відповідних завдань й функцій наділила правами, обов'язками [10, с. 11], що передбачають владно-майнові, владно-розпорядчі, владно-примусові та інші повноваження, використовуються відповідними високопосадовцями на власну або користь третіх осіб. Особисті зв'язки, зокрема й з корумпованими високопосадовцями можуть обумовлювати зміст вчинюваних протиправних діянь розглядуваної категорії. Так, за даними слідства, підозрювані вимагали та одержали від суб'єкта господарювання 30 000 доларів США. За ці кошти вони обіцяли сприяти вирішенню питання про передачу в довгострокову оренду об'єкт незавершеного будівництва площею 4 500 кв м із можливістю подальшого оформлення права власності на цю будівлю [11].

Окремого значення набувають й судові рішення. Так Пологівською окружною прокуратурою встановлено, що земельна ділянка підлягає витребуванню в ОСОБА_1 на користь держави в особі Розівської селищної ради Пологівського району Запорізької області, а договір оренди від 07.04.2021, укладений між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, є недійсним, оскільки вбачається очевидний факт порушення інтересів держави в особі Розівської селищної ради Пологівського району Запорізької області як законного власника та розпорядника земель сільськогосподарського призначення в межах територіальної громади, оскільки земельна ділянка площею 1,8694 га з кадастровим номером 2324981200:02:002:0585, що

знаходиться на території Розівської селищної ради Полотівського району Запорізької області, розташована за межами населеного пункту і вибула з державної власності внаслідок протиправного повторного використання (вдруге) ОСОБА_1 права на безоплатну приватизацію земельних ділянок одного виду цільового призначення понад норму, встановлену законом, і через що позивач був вмушений звернутися до суду з позовом [12].

Поширення подібних до наведених прикладів стало наслідком багатьох соціально-політичних процесів у нашій державі, що обумовили можливість формування умов реалізації правопорушниками протиправних задумів, спрямованих як на вчинення кримінального правопорушення, так і мінімізації викриття й судової перспективи кримінального правопорушення й перешкоджання діяльності уповноважених осіб у досягненні завдань кримінального провадження й визначатись як протидія досудовому розслідуванню [13, с. 69].

Таким чином, розглядувані нами кримінальні правопорушення визначають необхідність оцінки дій відповідних учасників як із позиції способу вчинення кримінального правопорушення, так і протидії досудовому розслідуванню. Їх розмежування може мати вагомий значення в розумінні спрямованості дій відповідної особи, що відповідним чином її характеризують, прийняття уповноваженими особами заходів і засобів їх правильної оцінки, а також використання. Вивчення зазначеної категорії осіб можливе, зокрема й шляхом з'ясування якісно-кількісних характеристик, із визначенням тих, що найбільш часто відслідковуються в змісті аналізованого суб'єкту. Це дозволить говорити про типові ознаки особи, схильної до скоєння тих чи інших видів злочинів (це стосується насамперед професійної та організованої злочинності) [14, с. 279]. Водночас, схильність, на нашу думку, може проявлятися не лише в ознаках організованості та характеризуватись «професійністю» протиправних дій, а й інших властивостях та станах правопорушника. Варто вказати, що Великий тлумачний словник сучасної мови визначає «схильність» як природні здібності, хист до чого-небудь; наявність фізичних передумов для розвитку якої-небудь якості, властивості, стану і т. ін. [15]. Таким чином, схильність варто розглядати як внутрішню, набуту ознаку відповідної особи, що виступає умовою вчинення протиправного діяння, активація якої здійснюється сформованими як правопорушником особисто, так і незалежно від його волі обставинами, котрі він використовує на власну чи інших осіб користь. Окрім зазначеного, особа правопорушника за розглядуваними нами протиправними діяннями може характеризуватись певною кількістю ознак, зокрема й соціально-демографічних. Зокрема, вивченням судово-слідчої практики з'ясовано таке: розглядувані правопорушення вчинюються особами віком 1) з 16 до 18 років (1 % випадків); із 18 до 25 років – 13 %; із 25 до 35 років – 3 %; із 35 до 45 років – 41 %; понад 45 років – 14 %. Наведені відомості дозволяють визначати, що кримінальні правопорушення розглядуваної категорії, здебільшого, вчинюють особи середнього віку.

Не меншого значення набуває й освітній рівень правопорушників. Так вивченням кримінальних проваджень з'ясовано, що початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти мали 13 % правопорушників; перший (бакалаврський) –

24 %; другий (магістерський) – 61 %; третій (освітньо-науковий) рівень – 1 %. Наведене визначає, що більшість правопорушників мають вищу освіту, що обумовлено, зокрема, і вимогами обіймання відповідних посад. Так на прикладі «Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування» для кандидатів на керівні посади висувуються кваліфікаційні вимоги, серед яких можуть бути визначені такі, як: вища освіта не нижче ступеня магістра, спеціаліста; вільне володіння державною мовою; стаж роботи на службі в органах місцевого самоврядування, на посадах державної служби або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше 2 років [16].

Водночас, наявність у відповідній особи вищої освіти та досвіду діяльності у відповідній сфері діяльності можуть обумовлювати обрання «кваліфікованих» проявів у способах дії та засобів досягнення протиправного задуму. Відповідно, уповноваженим особам доведеться проводити слідчі (розшукові) дії з особами, які мають високий інтелектуальний, освітній, фаховий рівень, соціальне положення і т. ін., результативність яких, значною мірою, залежить від належної поінформованості про зазначені компоненти та готовності їх належним чином враховувати.

Не меншого значення набуває й те, що судово-слідча практика визначає таке: близько 81 % протиправних діянь розглядуваної категорії вчинюють особи чоловічої статі, які на момент вчинення кримінального правопорушення були осудними, жоден із яких на перебував на обліках у наркологічних, психоневрологічних диспансерах. За сучасним кримінальним концептом, неосудність є обставиною, що виключає кримінальну відповідальність особи, а обмежена осудність – обставиною, яка може привести до відтермінування притягнення особи до кримінальної відповідальності [17, с. 97]. Це може виступати підставою застосування до відповідної особи примусових заходів медичного характеру.

Заслугує на увагу й те, що у співучасті розглядувані кримінальні правопорушення вчинюються в 79 % випадків, серед яких злочинного досвіду не мали близько 93 % осіб. Таким чином, дані про особу затриманого (підозрюваного) допоможуть налагодити з ним необхідний контакт, обрати найбільш ефективну тактику спілкування, визначити найбільш дієві способи одержання правдивих показань та профілактичного впливу на нього [18, с. 412]. Отже, змістовне наповнення інформаційної моделі забезпечить можливості її ефективного використання уповноваженими особами.

Узагальнення викладених нами відомостей дозволяє визначити, що кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності, переважно, вчинюють із корисливих мотивів раніше не засуджені у співучасті середньої вікової категорії осудні чоловіки, які не перебувають на обліках у наркологічних, психоневрологічних диспансерах, котрі володіють високим рівнем таких інтелектуально-вольових особистісних компонентів, як: освітній рівень (переважно з другий (магістерський) рівень вищої освіти), знання, досвід (життєвий, професійний), вольові якості, почуття обережності, соціальне положення і т. ін., що використовуються як у реалізації

протиправного задуму шляхом формування умов (перебування або прийняття заходів, спрямованих на обійманні відповідної посади особисто, налагодження зв'язків із корумпованими високопосадовцями і т. ін.), так і мінімізації можливості їх викриття й судової перспективи кримінального провадження. Наведена сукупність ознак не є вичерпною, проте може бути покладена в основу характеристики особи правопорушника.

Усе зазначене демонструє багатоаспектність особи правопорушника за кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності, всебічне вивчення якої знаходить свою реалізацію у формуванні портрету ймовірного правопорушника, як ключового компоненту інформаційної моделі відповідної групи кримінальних правопорушень. Наведене має як кримінально-правове (юридичну оцінку відповідних проявів), кримінально-процесуальне (обґрунтуванні й своєчасних рішень), криміналістичне (організації й тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій), так і інше значення.

При тому криміналістичне значення відомостей про особу правопорушника може полягати в:

- зменшенні кола осіб, серед яких здійснюватиметься пошук правопорушників;
- наданні діям відповідних суб'єктів належної оцінки, зокрема й правової;
- напрацюванні основи в формуванні кількісно-якісних зв'язків між компонентами відповідної інформаційної моделі кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності;
- формуванні й перевірці висунутих версій та, за потреби, їх коригування;
- застосуванні прогностичних навичок уповноваженої особи щодо зайнятої лінії поведінки учасників кримінального провадження, ефективності організаційно-тактичних заходів тощо;
- профілактиці, виявленні й подоланні проявів протидії досудовому розслідуванню з боку незацікавлених осіб.

Висновки. Проведене нами дослідження визначає особу правопорушника як багатоаспектний компонент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності. Сукупність ознак, які можуть характеризувати особу, такі: соціальні (соціальне оточення, соціальний статус, кваліфікація у відповідній галу знань (сфері діяльності), обіймана посада, зв'язки, зокрема й з корумпованими посадовими особами і т. ін.); моральні (система поглядів, інтереси і т. ін.); психологічні (мислення, вольові якості, почуття обережності та ін.), що можуть характеризуватися високими інтелектуально-вольовими показниками та ін.

Дослідження особи правопорушника, як елементу криміналістичної характеристики незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності, має сприяти подальшому розвитку теоретичних розробок та практичного їх використання в боротьбі з указаними проявами. Отримані результати

не є вичерпними, що обумовлює необхідність приділення більшої уваги як розглядуваному, так й іншим компонентам криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності в подальших наших дослідженнях.

Використані джерела:

1. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 397 с.
2. Плетенець В. М. Розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності : монограф. / Плетенець Віктор Миколайович. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2012. 248 с.
3. Матішевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / П. С. Матішевський. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.
4. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна*. 2008. № 11. С. 97-102.
5. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. Київ : Кондор, 2006. 588 с.
6. Павлова Н. В. Розслідування шахрайства при укладанні цивільно-правових угод щодо відчуження житла: Монографія / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. Є. І. Макаренка. Дніпропетровськ: Дніпроп. Держ. Ун-т внутр. справ, 2008. 176 с.
7. Алкіна Н. Зловживання психологічними закономірностями. *Український юрист*. 2004. № 4. С. 42-45.
8. Кримінальний кодекс України. Верховна Рада України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 04.04.2024)
9. Офіс Генерального прокурора України. Викрито ексєрєвника лісового управління Вінниччини, який сприяв в отриманні ділянки для будівництва бази відпочинку і пропонував хабар. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vikrito-ekske-rivnika-lisovogo-upravlinnya-vinnicini-yakii-spriyav-v-otrimanni-dilyanki-dlya-budivnictva-bazi-vidpocinku-i-proponuvav-xabar>. (дата звернення: 04.04.2024)
10. Фінансове право : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець, Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарєва, Т. В. Колесник та інші. Харків : Екограф, 2015 500 с. URL : <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf>
11. Офіс Генерального прокурора України. На хабарі у 30 тис. доларів США викрито мера та секретаря міськради на Дніпропетровщині. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/na-oderzanni-30-tis-dolariv-ssa-xabara-vikrito-mera-ta-sekretarya-mis-kradi-na-dnipropetrovshhini>. (дата звернення: 04.04.2024)
12. Єдиний державний реєстр судових рішень Запорізький районний суд Запорізької області. Справа від 28 серпня 2023 р № 317/27/23 №/п 2/317/306/2023. URL : <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/113297953>. (дата звернення: 04.04.2024)
13. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії судовому розслідуванню : монографія / В. М. Плетенець. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.

14. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітько. Право, 2008. 464 с.

15. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL : <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D1%81%D1%85%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.

16. Про затвердження Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування. Наказ від 07.11.2019 № 203-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v203-859-19#Text>. (дата звернення: 04.04.2024)

17. Єфімов М. М. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності: наукові та праксеологічні основи : монографія / Микола Миколайович Єфімов. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 392 с.

18. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускагов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

References:

1. Kryminalistyka (kurs leksii) : navchalnyi posibnyk (2013) / M. Yu. Budziievskiy, O. V. Luskatov, I. V. Pyrih, V. M. Pletenets, K. O. Chaplynskiy, Yu. A. Chaplynska (Eds.). Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. Sprav. [in Ukrainian].

2. Pletenets, V. M. (2012) Rozsliduvannya zavidomo nepravdyvykh povidomlen pro zahrozu bezpetsi hromadian, znyshchennia chy poshkodzhennia ob'ektiv vlasnosti : monohraf. / Pletenets Viktor Mykolaiovych. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. Sprav. [in Ukrainian].

3. Matishevskiy, P. S. (2000) Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: [pidruchnyk] / P. S. Matishevskiy (Ed.). Kyiv : Yurinkom Inter. [in Ukrainian].

4. Melnychok, V. M. (2008) Kryminalistychna kharakterystyka sotsialno-psykholohichnykh oznak osobystosti zlochyntsia. *Yurydychna Ukraina - Legal Ukraine*, 11, 97-102. [in Ukrainian].

5. Saltevskiy, M. V. (2006) Kryminalistyka (u suchasnomu vykladi): Pidruchnyk. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian].

6. Pavlova, N. V. (2008) Rozsliduvannya shakhraistva pry ukkladanni tsyvilno-pravovykh uhod shchodo vidchuzhennia zhytla : monohrafiia / Ye. I. Makarenkj (Ed.). Dnipropetrovsk: Dniprop. Derzh. Un-t vnutr.. sprav. [in Ukrainian].

7. Alikina, N. (2004) Zlovzhyvannia psykholohichnymy zakonomirnostiamy. *Ukrainskyi yuryst - Ukrainian lawyer*, 4, 42-45. [in Ukrainian].

8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. (N. d.) *Verkhovna Rada Ukrainy - Verkhovna Rada of Ukraine*. N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [in Ukrainian].

9. Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy. (N. d.) Vykryto ekskerivnyka lisovoho upravlinnia Vinnychchyny, yakyi spryiv v otrymanni dilianky dlia budivnytstva bazy vidpochynku i proponuvav khabar. N. p. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vikryto-ekskerivnika-lisovogo-upravlinnya-vinnicini-yakii-spryiv-v-otrimanni-di-lyanki-dlya-budivnictva-bazi-vidpocinku-i-proponuvav-xabar>. [in Ukrainian].

10. Finansove pravo : pidruchnyk (2015) / O. M. Bandurka, & O. P. Hetmanets, Yu. M. Zhornokui, O. V. Kashkarov, T. V. Kolesnyk (Eds.) et al. Kharkiv : Ekohraf. URL : <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf>. [in Ukrainian].

11. Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy. (N. d.) Na khabari u 30 tys dolariv SShA vykryto mera ta sekretaria miskrady na Dnipropetrovshchyni. N. p. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/na-oderzanni-30-tis-dolariv-ssa-xabara-vikrito-mera-ta-sekretarya-miskradi-na-dnipropetrovshhyni>. [in Ukrainian].

12. Ėdinij derzhavnij reestr sudovih rishen' Zaporiz'kij rajonnij sud Zaporiz'koї oblasti. Sprava vid 28 serpnja 2023 r № 317/27/23 №/p 2/317/306/2023 URL : <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/113297953>.

13. Pletenets, V. M. (2020) Teoretychni ta prakseolohichni zasady podolannia protydiv dosudovomu rozsliduvanniu : monohrafiia / V. M. Pletenets (Ed.). Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka». [in Ukrainian].

14. Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A. (2008) Kryminalistyka: pidruchnyk / V. Yu. Shepitko (Ed.). Pravo. [in Ukrainian].

15. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi movy. (N. d.) N. p. URL : <https://slovnyk.me/dict/vts/%D1%81%D1%85%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>. [in Ukrainian].

16. Pro zatverdzhennia Typovykh profesiino-kvalifikatsiinykh kharakterystyk posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia. Nakaz vid 07.11.2019 № 203-19. (2019) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v203-859-19#Text>. [in Ukrainian].

17. Yefimov, M. M. (2020) Metodyka rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen proty moralnosti: naukovi ta prakseolohichni osnovy : monohrafiia / Mykola Mykolaio vych Yefimov. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka». [in Ukrainian].

18. Kryminalistyka : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. (2017) / [K. O. Chaplynskyi, O. V. Luskatov, I. V. Pyrih, V. M. Pletenets, Yu. A. Chaplynska (Eds.)]. 2-e vyd, pererob. i dop. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. Lira LTD. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 05.04.2024

Dishlyova A., Adjunct of the Department of criminalistics and pre-medical training of Dnepro State University of Internal Affairs (Dnipro, Ukraine)

THE PERSON OF THE OFFENDER AS AN ELEMENT OF THE FORENSIC CHARACTERISTICS OF CRIMINAL OFFENSES RELATED TO THE ILLEGAL ACQUISITION OF THE RIGHT TO LAND OF STATE OR COMMUNAL PROPERTY

The article is devoted to the person of the offender as an element of the forensic characteristics of criminal offenses related to the illegal acquisition of the right to land of state or communal property. It is emphasized that different aspects of the study of the person of the offender, to one degree or another, are paid attention in many sciences of legal direction, in particular criminal law, criminology, psychology, sociology, etc. At the same time, in criminology, where the study of the person of the offender is demonstrated and implemented by the formation of the element of the same name, which is part of the forensic characteristics of the methods of investigation of certain types of criminal offenses, this has acquired a separate meaning.

Attention is also drawn to the structure of the criminalistic characteristic of the illegal acquisition of the right to land of state or communal property and its component - the personality of the offender, characterized by multidimensionality. It is argued that a

comprehensive study of it will contribute to the formation of a portrait of the alleged offender as an integral component of the information model of criminal offenses under consideration, which has as criminal law (legal assessment of the relevant manifestations), criminal procedure (justification and timely decisions), forensic (organization and tactics of conducting individual investigative (search) actions), and another meaning.

The conclusions of the article note that the set of features that can characterize a person are as follows: social (social environment, social status, qualification in the relevant knowledge gal (field of activity), occupied position, connections, including with corrupt officials, etc.); moral (system of views, interests, etc.); psychological (thinking, volitional qualities, a sense of caution, etc.), which can be characterized by high intellectual-volitional indicators and others.

Keywords: illegal acquisition of the right to land, a set of personal characteristics, properties and states of the person of the offender, forensic characteristics, portrait of the alleged offender, criminal offense, formation of conditions of commission, authorized person.

DOI: 10.33766/2786-9156.106.1.155-167

УДК: 347.965(477)

Ємець І. О., кандидат юридичних наук, приватний нотаріус, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (м. Харків, Україна)

e-mail: ivan.iemets@ukr.net

ORCID id: <https://orcid.org/0009-0003-9056-5346>

АДВОКАТСЬКІ РОЗСЛІДУВАННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗБІРАНИХ ПРЕДСТАВНИКОМ ПОТЕРПІЛОГО МАТЕРІАЛІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

З огляду на загальні засади кримінального провадження, зокрема такі як законність, змагальність сторін і рівність перед законом і судом, у статті обґрунтовано тези, що представник потерпілого може й повинен займати ініціативну позицію на всіх етапах здійснення кримінального провадження. З'ясовано, що це, передусім, зумовлено тим, що розвиток кримінальних процесуальних гарантій захисту й охорони прав і законних інтересів учасників кримінального провадження наразі відбувається в контексті створення рівних можливостей для кожної з його сторін.

Аргументовано тезу, що представник потерпілого у кримінальному провадженні виконує важливі функції, водночас окремі його повноваження можуть бути використані як спосіб здійснення власного розслідування в частині з'ясування обставин учинення кримінального правопорушення, фіксації окремих відомостей для використання їх у процесі доказування. Визначено, що до основних заходів, котрі можуть бути реалізовані представником потерпілого на етапі досудового розслідування, віднесено такі як: 1) збирання та надання слідчому, дізнавачу, прокурору, характеризуючих відомостей про потерпілу сторону; 2) з'ясування виду й розміру завданої потерпілому шкоди; 3) установлення та проведення опитування свідків, ініціювання їх